

Mihail Šiškin

SUOMENTANUT VAPPU ORLOV

*Kaikkia
odottaa sama
yö*

WSOY

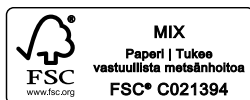
Mihail Šiškin

*Kaikkia odottaa
sama yö*

Suomentanut Vappu Orlov

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

F I L I

Kirjallisuuden vientikeskus FILI on tukenut tämän kirjan kääntämistä.

Ensimmäinen painos

Venäjänkielinen alkuteos

Всех ожидает одна ночь / Записки Ларионова (1993)

© Mikhail Shishkin, 1993

The publication of the book was negotiated through Banke, Goumen & Smirnova Literary Agency (www.bgs-agency.com).

Suomenkielinen laitos © Vappu Orlov ja WSOY 2026

ISBN 978-951-0-52533-3

Painettu EU:ssa

Werner Söderström Osakeyhtiö

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@wsoy.fi

Ensimmäinen vihko

Parahin Aleksei Aleksejevitš!

TÄSSÄ NYT on Teidän edessänne, kirjoitettuna vanhan-aikaisella käsialalla huonolaatuiselle paperille, minun elämäni tarina.

Kun nyt kirjoitan näitä rivejä, käsikirjoitus ei ole suinkaan valmis, loppuun on vielä pitkä matka, mutta haluaisin jo selittää Teille kaiken, jäämättä odottamaan loppupistettä. Olen vanha ja sairas, ja ties mitä saat-taa tapahtua. »*Omnes una manet nox*»¹, kuten Horatius aikoinaan kirjoitti.

Näin harmaapäiseksi ehdittyäni tajuan erinomaisen hyvin, miten turhanpäiväinen tämä työ on. Uskokaa pois, sen synnystä sopii kiittää vain pitkiä talvi-iltoja sekä pakollista toimettomuutta ja yksinäisyyttä täällä maalla. On aivan hullua ajatella naiivin muistelmankirjoittajan tavoin, että voisi ilahduttaa maailmaa selostamalla jonkun etäisen ja vieraan elämän tapahtumia, jotka ovat kaikille aivan yhdentekeviä ja pystyvät herättämään vain kirjoittajassa itsessään muistamisen murhetta tai riemua ja saamaan vain hänen oman sydämensä sykkimään

¹ Kaikkia odottaa sama yö.

kiivaammin jonkin nolon tapauksen tai tunnustuksen tai hänelle Herra ties milloin sattuneen jutun vuoksi. Että kirjoittaisi muistelmia, on edettävä uralla, mutta minä en ole palveluksessa edennyt edes aliupseeriksi, kuten hyvin tiedätte. Maailman myrskyt ovat kiertäneet kaukaa minun mökkini, joka on hautautunut lumeen ikkunoita myöten. Suurmiehet ovat näyttäytyneet minulle parhaasta päästä litografoina. Minä itse en ole elämässäni, vaikka olenkin elänyt sen siivosti ja rehellisesti, saanut aikaan mitään merkittävää ansaitakseni jälkeentulevien kiitollisuuden.

Ottakaa huomioon, että kirjoittaessani näitä muistiinpanoja minä seuraan Teidän leikillistä neuvoanne. Muistatteko, miten Te kerran täällä käydessänne väititte yrtti-viinaa maistelleksamme, että muistelmien kirjoittaminen on suotuisaa elimistölle? Niin kuin kihlakunnanlääkäri ainakin, Te olitte halukas päättämään joka ainoan ajatuksen ja tunteen ravinnon tai kaasujen aikaansaamaksi. Potilaan tila on ilmeisesti perin kehno, jos hänelle määrätään tällainen resepti.

Hyvä ystäväni Aleksei Aleksejevitš, ette osaa kuvitellakaan, miten murheelliseksi tulini kuullessani Teidän muuttavan pikapuoliin pääkaupunkiin, vaikka olenkin vilpittömän iloinen, että Te menette vihdoinkin avioon, ja toivoakseni onnellisesti. Te pahoittelitte – muuten kovin epäaidosti – sitä että joudutte jättämään nämä seudut, mutta minä uskoin Teitä. Kuinka voisin selittää Teille, miten tärkeä Teistä on tullut minulle näinä vuosina? Sitä ei pysty kertomaan, mitä Teidän käyntinne merkitsevät ihmiselle, jonka elintila rajoittuu kahteen huoneeseen – muita huoneita ei lämmitetä säästävaisyssyistä, ja

ympärillä on talvi. Maaseudulla aika lasketaan postipäivien mukaan, mutta olen jo kauan sitten unohtanut, mitkä ne täällä olivat. Niin on vain käynyt, parahin tohtorini, että Teidän viime vuoden aikana tihentyneet käyntinne, Teidän tuumailunne politiikasta ja nykymomentin kaunokirjallisuudesta ja jopa kihlakunnan juorut ovat minulle nyt tärkeämpiä kuin kaikki Teidän digitaliksenne, dieettinne, espanjankärpäsenne ja iljettävät mikstuuranne, joita minun pöytäni on täynnä.

Olen jo ryhtynyt tarpeellisiin valmisteluihin. Vihkot ovat lipaston ylimmässä laatikossa. Ne lähetetään Teille. Älkää panko pahaksenne, rakas Aleksei Aleksejevits, onhan Teidän oma syynne, että olette kesyttänyt omaksenne yksinäisen vesipöyhöisen vanhuksen.

Olen lisäksi antanut määräyksen, että Teille lähetetään minun kirjoitusvälineeni. Älkää pitäkö sitä pelkkänä vanhuksen päähänpistona; minusta vain olisi mukavaa, jos Te sijoittaisitte nämä vanhat rojut omalle pöydällemme. Ehkäpä Te, jos ehkä harvoin, muistelette niitä katsoessanne meidän hauskoja keskustelujamme ja, niin kuin muinoin, napautatte nenälle milloin mustepulloa pitelevää paimenpoikaa, milloin paimentyttöä, jolla on hiekansirotin sylissä.

Teidän ikuisesti,
Aleksandr Lvovitš Larionov

MINÄ SYNNYIN meidän merkillisen vuosisatamme, tämän suurten keksintöjen, suurten ideoiden, suurten kapinoiden ja suuren järjestyksen vuosisadan kolmantena vuonna. Synnyin juuri pääsiäisen alla. Pääsiäislapsi toikin äidilleni pitkäaikaisen äitiyden onnen – kaikki vanhemmat sisarukseni olivat kuolleet pieninä. Ei siis ollut ihme että äiti hemmotteli minua. Vaaleakutrisessa pikku enkelissä, ihmeen kaupalla hengissä selvinneessä, hän näki olemassaolonsa koko vähäisen merkityksen.

Isäni, hermoheikko, niin kuin silloin sanottiin, tilanomistaja, omisti pikku kylän Simbirskin kuvernementin Baryšenskin kihlakunnassa, joka ei nykyäänkään ole valistuksen ja edistyksen suosiossa ja silloin oli peräti villiä ja pelottavaa seutua ja jonka metsiin, kuten naisväki kertoi, ilmaantui joka nälkävuoden edellä suuret määrät sienä.

Juuri siellä Stogovkassa, tai oikeastaan täällä, sillä ikkunan takana on se sama puutarha, ja puutarhassa näkyy nyt, kun lehdet ovat pudonneet, se sama tammi, ja se kaikki muukin, vaikka kokonainen ihmisikä on mennyt, minä sekä synnyin että kirjoitan näitä rivejä. Elämä ei ole vienyt pitkälle; palasin sinne mistä lähdinkin.

Olin heikko ja sairaalloinen lapsi, risatautiin taipuvainen, ja kuten jo mainitsin, saan kiittää hengestäni ihmeperantumista. Äiti kävi näyttämässä minua kaikille tohtoreille, jotka ilkeä kohtalo oli viskannut meidän

peräkyläämme, ja vei minut samassa tarkoituksessa monta kertaa Simbirskin kaupunkiinkin, mutta ilman näkyvää tulosta. Joko saksalaiset lääkäritulokkaat olivat huonoja tai sitten tšekäläiset apteekkarit, heidän Venäjällä metsittyneet sukulaisensa, eivät hallinneet rohtojenkeittotaitoa – niin tai näin, heidän lääkinnästään ei ollut juuri hyötyä. Ja ellei olisi ollut hyvää tatiäni Jelizaveta Petrovnaa, vanhaa neitiä kävelykeppeineen ja kilpikonnanelineen nuuskarasioineen, josta hän ei koskaan eronnut, olisi myös tämä heiveröinen poikanen hyvinkin saattanut karata vanhempainkodistaan sinne mistä veljet ja siskot ojentelivat hänelle käsiään.

Siihen aikaan kalisteli Simbirskissä ketjujaan jumalanhullu Andrejuška, ilkeä vähämielinen, joka haukkui kaikkia ja söi vain maasta, nelinkontin. Minä en tietenkään muista siitä mitään, mutta tarinan mukaan tati retuutti minut salaa isältäni, omalaatuisealta mieheltä, josta tulee vielä puhe myöhemminkin, Andrejuškan luo, ja tämä määräsi juotettavaksi minulle suovettä. Ja miten kävikään? Tädin lempiviisauden mukaisesti – mikä on saksalaiselle kuolemaksi, on venäläiselle terveydeksi – minä paranin.

Tuon löyhkäävän vihreän nesteen iljettävä maku, jota valutettiin suuhuni erottaen lusikalla hampaat toisistaan, säilyy yhä vielä jossakin kieleni alla.

Isäni oli edellisen hallitsijan aikana kärsinyt jonkin katkeran loukkauksen. Kyseinen tarina pidettiin salassa niin minulta kuin kaikilta naapureilta ja sukulaisiltakin. Kaikki tiesivät vain sen että isäni, joka oli ylpeä ja kunniantuntoinen mies, joskin, kuten tati vakuutti sisarelleen, väärin ymmärretty, oli yhtäkkiä eronnut palveluksesta

– hän oli kaartin upseeri – vetäytynyt yksinäisyyteen maaseudulle ja lakannut tekemästä mitään, ikään kuin kostaen jollekulle epäonnisen elämänsä. Hänelle tarjottiin vaalitoimitsijan virkaa – hän kieltäytyi. Neuvottiin huolehtimaan tilasta – hän jätti koko talouden kylänvanhimman, varsinaisen roiston, käsiin. Hän lakkasi huolehtimasta itsestään, kulki vuoden ympäri siivottomana, kotitakissa ja varrettomissa huopapäppösissä, ei halunnut tavata ketään, ei olla tekemisissä kenenkään kanssa, riitaantui naapurien sekä kuvernementin ja kihlakunnan johdon kanssa ja vihasi näköjään kaikkia maailmassa, kaikkein eniten minun äitiäni.

Äiti etsi ilmeisesti lohtua minun telttakankaalla verhotun vuoteeni äärestä, sillä muistan nähneeni hänet yöllä, pimeässä, kyynleet silmissä. Näin oikein hyvin kyynelpisarat niin poskilla, nenässä kuin käsissäkin, koska ikkunasta lankesi sisään kuun valo. En ymmärtänyt, miksi hän itki, enkä myöskään uskonut hänen selitystään, että kyynleet sai aikaan hänen migreenilääkkeensä, rantakukkapulveri, ja niin minä rupesin itkemään yhdessä hänen kanssaan, ja yhteen painautuneina me ulvoimme kaksin kuuta, kunnes naapurihuoneen ovi, juuri sen jossa minä nyt kirjoitan näitä rivejä, avautui. Kynnyksellä seisoi isäni tukka pörröissä, pelottavana, tyyny olkapäällä – saadakseen unen hän aina peitti päänsä toisella tyynyllä – ja sanoi jotain karkeaa, julmaa. Äiti pani minut nopeasti nukkumaan, ja oven takana heidän riitansa jatkuivat toisinaan aamuun asti.

Isääni vaivasivat usein aiheettomat kiukunpuuskat. Tarkemmin sanoen ne alkoivat jostakin pikkuseikasta, esimerkiksi tilapäisestä läpivedosta, tai siitä että äiti

ryhtyi häntä viihdyttääkseen keskustelemaan Euroopassa käytävästä sodasta, tai vain siitä että hän ei löytänyt silmälasejaan. Silloin veri nousi hänen kasvoihinsa, silmät sumenivat, suu vääristyi, kädet alkoivat vapista. Hän alkoi huudella jotain, juosta huoneesta toiseen, rikkoa astioita, ja usein sai osansa myös äiti, joka yritti rauhoitella häntä. Kun isä sai kohtauksen, minut suljettiin lastenhuoneeseen tai lastenhoitajat veivät minut kiireesti kävelyille mahdollisimman kauas. Nämä kohtaukset päättyivät yleensä samalla tavalla. Sisään tulivat tallirengit, kaksi rotevaa musikkaa, ja asiansa osaavina he kohteliaasti mutta päättäväisesti sitoivat hänet, köyttivät voilla sekä kädet että jalat. Isä tappeli vastaan, rimpuili irti, potki, puri, huusi ja sätti heitä kaikkein ruokottomimmilla sanoilla. Hänet laskettiin sohvalle ja vuorattiin joka puolelta tyynyillä, jotta hän ei satuttaisi päätänsä. Siinä isä tempoi tyynyihin sidottuna joskus kokonaisen tunnin. Sitten huudot vaimenivat korinaksi ja vaihtuivat vähitellen voimattomaan nyyhkytykseen. Hänet päästettiin siteistä, ja hän makasi kauan äidin sylissä nyyhkien aivan kuin lapsi, ja äiti silitti hänen harvoja harmaita hiuksiaan mitään puhumatta. Sitten isä antoi itse kummallekin tallirengille puoliruplasen ja meni pihalle. Kohtauksiensa jälkeen hän vaeli usein pitkään lähiseuduilla synkkänä ja pörröpäisenä.

En tiedä, rakastiko äiti isää. Minusta näyttää että rakasti, siitäkin huolimatta että hänen elämänsä tässä talossa koostui pelkistä nöyryytyksistä. Hän pyrki jollain tavoin pelastamaan miehensä, estämään tätä vajomasta kokonaan rappioon: tilasi kirjoja ja yritti kutsua vieraita käymään, mutta kirjat jäivät leikkaamatta auki

ja tuttavuuksista tuli isän metkujen takia ennen pitkää loppu. Lisäksi isä alkoi viime vuosinaan yhä useammin ehkäistä kohtauksiaan votkalla, mutta tämä rohto oli pikemminkin omiaan kiihdyttämään häntä.

Mieleeni on painunut vahvasti viimeinen kerta jolloin meillä oli vieraita; silloin sattui olemaan äidin nimipäivät, Tatjanan päivä. Sen aattona äiti puhui koko illan isän kanssa tämän työhuoneessa. Kuulin oven takaa, miten äiti itki ja aneli isältä jotain ja isä vannoi täyttävänsä hänen pyyntönsä. Hämmästyin, kun myös isällä oli huoneesta tullessaan kyyneleet silmissä.

Muistan että äiti oli hyvin hermostunut, ja kun vieraita alkoi saapua, hän nauroi luonnottoman kovaa, punasteli ja ihasteli lahjoja ylen määrin, ja samalla hän koko ajan vilkuili ovelle, josta isän oli määrä tulla esiin. Äiti viihdytti vieraita minun avullani, mikä vaati aika lailla vaivaa. Minä olin lapseksi melkoinen mörökölly, mulkoin vieraita ihmisiä alta kulmain, ja kun minua tuotiin vierashuoneeseen esiintymään, minä iskin jalat lattiaan ja tarrasin kiinni mistä vain sain. Sillä aikaa kun minä deklamoin täksi illaksi varta vasten opeteltuja ranskalaisia runonpätkiä ja minua rutisteltiin, taputeltiin ja paijattiin, äiti katosi sen oven taa ja palasi sieltä vaivautuneesti hymyillen. Lopulta hän selitti, että hänen miehensä ei voi hyvin, ja vieraat ryhtyivät asettumaan pöytään.

Keskustelu alkoi vaimeta jotenkin vähitellen, salin toisesta päästä lähtien. Kaikki kääntyivät katsomaan. Oviaukossa seisoj isä rasvatahraisessa kotitakissaan ja huopatöppösissään. Hän piteli kauluksesta univormua, jonka äiti oli laittanut valmiiksi pukeutumista varten. Kaikki katsoivat häntä ääneti. Isä tuli hitaasti pöydän luo

laahaten univormua perässään lattiaa pitkin. Minä näin, miten hänen silmänsä sumenivat, kasvot punehtuivat, suu vääntyi väärään. Hänen raskas katseensa kiersi pöydän ääressä istuvat ja pysähtyi hetkeksi keisarien muotokuiiin, jotka oli otettu esiin ennen vieraiden tuloa, ja huulille nousi pahaenteinen hymy. Sitten hän puristi pöytäliinan kulman nyrkkiinsä, tempaisi kaiken pöydällä olevan lattialle ja laahusti takaisin omalle puolelleen.

Niiden nimipäivien jälkeen äiti oli pitkään sairaana. Tuollaiset kohtaukset eivät menneet jälkiä jättämättä, ja niistä oli seurauksena äidin paheneva ärtyvyys ja hermostaus, josta hän kärsi suuresti vanhoilla päivillään. Elämänsä lopulla hän ei pystynyt nukkumaan makuullaan. Jos hän kävi pitkälleen, hän sai pian hengenahdistusta, ja sen vuoksi hän vietti kaikki yöt nojatuolissa, mikä oli hänelle kovin vaivalloista. Niin hän sitten kuolikin istualleen.

Ainoa ihminen, joka ei katkaissut suhteitaan meidän ymseään kotiimme, oli jalkavaivainen tätini. Pidin hänestä kovin erilaisten piparkakkujen vuoksi. Joskus ne olivat kalan muotoisia, pyrstö kiertyneenä renkaaksi, reikä keskellä, joskus hevosen näköisiä, ja joskus taas pipari esitti jotain ihmeolentoa. Niitä sai ostaa tavallisilta kaupustelijoilta Simbirskin Venetsiltä, mutta minusta näytti, että tädillä oli niitä suunnaton määrä ja hän säilytti niitä kellarissaan isoissa arkuissa. Vielä mieluisampaa minusta oli käydä hänen huoneissaan meidän Simbirskin-talossamme. Tati kävi seisomaan pienen taulun viereen, joka oli kehyksissä lasin takana ja esitti meidän sukupuutamme, ja ryhtyi kertomaan meidän maineikkaista esisistämme. Hän selitti hyvin sekavasti, korjaillen vähän

väliä sanomisiaan, kuka oli mitä sukua kenellekin, ja kääntyili jatkuvasti takoen lornjetilla lasia. Tauluun oli kuvattu ritari täysissä varusteissa, haarniskassa ja kypärässä silmikko alhaalla, makaamassa pitkällään maassa. Hänen vatsastaan kasvoi tammi, jonka tuuheita oksia koristivat terhojen sijasta pienet soikiot. Niihin oli kirjailtu nimiä hienolla koruompelulla. Tädin hämäristä selityksistä ymmärsin vain sen, että tämä ihmispaljous oli syntynyt, mennyt naimisiin ja kuollut vain sitä varten että ylimmälle hennolle oksalle, jonka kohdalla lornjetti rummutti lasia kaikkein painokkaimmin, ilmestyisi vielä yksi terho nimellä Aleksandr Lvovitš Larionov, toisin sanoen vaaleakutrisen Sašenka-ipanin nimellä, tuon pipareiden rakastajan, jota odotti suuri ja oletettavasti kunniakas elämä.

Jelizaveta-täti puuttui meidän elämäämme itseään säälimättä, joskin huonolla menestyksellä. Nähdessään äidissäni lyöntien jälkiä hän nosti joka kerta metakan, mutta isä kesti sen aina tyynesti, antautumatta kiistoihin kälyn kanssa. Joskus hän vain keskeytti tädin odottamattomalla huomautuksella: hän saattoi ruveta rähjäämään, että tupakka oli aivan kelvotonta, tai ryhtyi rapsuttamaan hihastaan siihen valunutta kynttilänvahaa mutisten jotain partaansa, tai läimäytti itseään kaikin voimin otsaan, että oli muka unohtanut jonkin asian ja nyt vasta muisti sen, ja näillä tempuilla hän sai tädin suunniltaan, naisparka takoi kepillään lattiaa, ravisti kiharoitaan, huusi että vihaa isää, että tämä on pilannut äidin elämän, että on elettävä ihmisiksi eikä niin kuin pöllöt, ja silloin hänen tavallisesti käheänlainen sävyisä bassonsa vaihtui melkein pä kissan vinkunaksi.

Kun isä kyllästyi kuuntelemaan tädin kirouksia ja varoituksia, hän yksinkertaisesti lähti pois, selittelemättä ja hyvästelemättä, mitä nyt haukotteli teeskennellyn äänekkäästi.

Jelizaveta Petrovna vaati jatkuvasti, että äidin ja minun pitäisi muuttaa isän luota hänen luokseen asumaan. Äiti lupasi, että vielä yksi loukkaus niin hän ehdottomasti muuttaa, mutta ei hän muuttanut, ja kohtauokset päättyivät yleensä siten että äiti, joka oli vasta valittanut kyyneleet silmissä sisarelleen miehen käytöstä, asettuikin äkkiä tämän puolelle ja ryhtyi kiivaasti puolustamaan piinaajaansa. Silloin Jelizaveta Petrovna alkoi närkästyksestä vapisevin sormin koputella kilpikonnaluisen nuuskarasiansa kylkiä ja kantta, otti siitä valtavan hyppysellisen, heitti päänsä taaksepäin ja erikoisella kiepautuksella painoi peukalonsa ensin toista ja sitten toista sierainta vasten, minkä jälkeen hän veti tupakan äänekkäästi korskahden nenäänsä. Sitten hän pudisteli pitkään pois pitsien päälle varissutta tupakkapölyä ja lopuksi iski keppinsä kaikin voimin lattiaan, hypähti pystyyn ja nimitettyään sisartaan tyhmyriksi ajoi pois luotamme.

Muistan, että tädin käsistä levisi aina hajuveden ja tupakan sekainen tuoksu, ja kun hän tuli pakkasesta sisään, tupakkaa tippui nenästä kuin jotain vahvasti värjättyä nestettä.

Yrittäessäni muistella lapsuutta mieleeni tulee vain aivan irrallisia kuvia, joilla ei liioin ole mitään merkitystä. Tuossa minua ajelutetaan pikku kärryissä ympäri puutarhaa, tuossa lastenhoitaja kääntelee kristallikruunusta irronnutta prismaa huvittaen lapsukaista valoläikillä, tuossa otetaan sisäikkunoita pois ja piit juoksentelevat

höyryävän kuumia vesivateja kanniskellen. Tuossa minä selailen Pallasin paksuihin nahkakansiin sidottua *Matkaa Venäjällä* ja muistan siitä lappalaisen, samojedin ja alastoman tšuktšieukon. Muistan lastenkutsut, jotka päättyivät kyyneliin – vähältä piti ettei syttynyt tappelu leivoksista, kun kaikki olisivat halunneet sitruunaleivoksen, johon oli tehty keskelle aukko kynttilänpätkää varten. Muistan miten lastenhoitaja, joka oli tuskastunut minuun äidin poissa ollessa, sanoi että tuhmat lapset saavat nukkua seisaallaan, ja pani minut seisomaan vuoteen viereen kädet poskea vasten painettuina.

Lapsen muisti on oikullinen. Sitä muistaa koko ikänsä jonkin joutavan jutun, kuten auringossa välähtävän kultarahan nokkospusikossa jääkellarin vierellä, mutta tärkeä asia, jonka olisi ehdottomasti pitänyt takertua muistiin, on kadonnut, haihtunut pois, kuin mitään ei olisi ollutkaan. Suuresta sodasta, joka sai Venäjän vapiusemaan, on jäljellä vain aikuisten huolestunut keskustelu teepöydässä – puhuttiin jostain petoksesta, vakoojista, siitä että ulkomaalaiset karkotetaan, ja vielä ovat muistissa sen historiallisen talven ankarat pakkaset. Muistan sen kun lumesta tehtiin mäkeä ja sitä oli hankala jäädyttää vedellä – jos kauhasta viskasi vettä ilmaan, se putosi rakeina maahan.

Muistan elämäni ensimmäisen kuoleman. Setäni Nikolai Makarovitš oli kuuluisa siitä ettei sairastanut koko elämänsä aikana, ja jos hän sattui joskus tuntemaan itsensä huonovointiseksi, hän turvautui vaivoissaan yhteen ainoaan keinoon: hän nieli karpäsiä. Oksennuksen mukana lähtivät kaikki hänen sairautensa. Hän keräsi talveksi karpäsvaraston ja säilytti niitä pullossa

»kupsahtaneina», kuten hän sanoi. Kun hän sitten tuli todella kipeäksi ja äiti kutsui tohtorin, tämä kielsi ottamasta niin väkevää lääkettä ja määräsi jotain mikstuuroja. Muistan, miten setä huusi:

– Ei mitään lääkkeitä! Kärpäsiä, tuokaa kärpäsiä!

Hän heitti henkensä, ja kävi niin, että kun uteliaisuudessani hiivin hänen huoneeseensa, siellä ei pöydällä makaavaa vainajaa lukuun ottamatta ollut ketään. Jostain syystä minä pelästyin nimenomaan hänen pitkiä käyristyneitä varpaitaan, en pitkään aikaan saanut käännettyä katsettani niistä ja vain vaivoin sain juostua sieltä pihalle.

Äiti otti Nikolai Makarovitšin pojan, ikätoverini Miškan, meille palveluspojaksi. Olen jo maininnut, etten suuremmin kaivannut seuraa enkä osannut kaveerata toisten lasten kanssa, mutta Miška valloitti minut heti ihmeteltävällä taidollaan iskeä otsallaan kärpänen lennosta kuoliaaksi. Tämän tempun hän teki jos sai pal-kaksi karamellin tai piparin, ja minä katsoin riemusta vapisten, miten hän jähmettyi paikalleen ja pysyi pitkään liikkumattomana, odottaen silmäänsäkään räpäyttämättä, milloin kevytmielinen hyönteinen lentäisi aivan vierestä ohi. Silloin seurasi salamannopea syöksy, ja voitettu kärpänen putosi lattialle. Vaikka miten yritin saada aikaan jotakin samankaltaista, siitä ei tullut mitään; sen sijaan minulle jäi koko iäksi typerä tapa nykyä päätäni, erityisesti kun olin levoton tai mieleeni oli muistunut jotakin epämukavaa.

Muuten, mitä järkeä on kaivaa säkistä näitä kaikkia muistonsirpaleita ja lajitella niitä milloin noin, milloin näin. Mosaiikki on hajonnut, joutunut hukkaan, ehjää kuvaa siitä ei saa vaikka miten yrittäisi, ja mitä iloa

erillisistä lasinpalasista on? Nyt minä muistan laudan, ihan tavallisen laudan, jonka isä, minun aloittaessani soittotunnit, käski asettaa pianon koskettimien päälle sillä tavoin, että oli mahdollista soittaa mutta käsiään ja koskettimia ei nähnyt. Muistan sekä omat kyyneleeni että isän huudon kuin myös sen, miten äiti itku silmässä salaa antoi minulle luvan opetella soittamaan ilman lautaa. Mutta miksi minä sen kaiken muistan? Minkä tähden?

Tässä on joulukuusi, koristeltu lameella, bombonie-reilla ja karamelleilla. Valtavassa laatikossa, rapisevan voipaperin sisällä, on kauan odotettu laterna magica. Pikku laatikossa kilahtelevat pienet ohuet kuvalliset lasilevyt, joihin ei saa koskea. Silitetyllä lakanalla näkyy outo, pelästynyt kiivilintu. Isä tulee odottamatta huoneeseen, ja pyöreä linnunsilmä jähmettyy lyhyeksi hetkeksi, ja kuten käy ilmi, myös koko iäksi, hänen otsaansa.

Ei, minä jätän kiireesti lapsuuden unhoon, sillä mitä muuta ihmisen lapsuudenmuistot ovat kuin valhetta. Jos kysytte keltä tahansa, oliko hänen elämässään jotakin onnellista ja huoletonta, hän tietenkin muistaa pikku kärryinsä, hoitajansa ja äitinsä, joka kietoi hänet oravannahkapeitteeseen, ja ravis-taa salaisesta säkistään omat, yksin hänelle kallis-arvoiset lasinpalat ja rupeaa väsymättä lajittelemaan niitä.

Lukea toisen lapsuudenmuistelmia on vähän samaa kuin kuuntelisi sokean kertomuksia siitä, millaiseksi hän kuvittelee Luojan luoman maailman. Samalla tavoin säilyy jonkun muistoissa onnen ja mielenrauhan saarek-keena likainen, löyhkäävä mökki, jossa ihmiset elävät

juoppoudessa ja siivottomuudessa kuin eläimet. Ja vaikka häntä ympäröisi ensimmäisestä huudosta lähtien pelkkä orjuus ja humalainen mölinä, hän ei saa salaisesta säkistään ulos, vaikka kuinka ravistelisi, mitään muuta kuin erivärisiä lasinpaloja – ja tämä on oleva koko elämän ajan hänen ainoa valonsa ja rauhansa.

Vuodet kuluivat, ja vaaleakutrisesta pikku enkelistä tuli maaseudun joutilaisuudessa vähitellen hyvin syötetty roikale. Oli aika aloittaa opinnot toden teolla.

Ensimmäisenä opettajanani oli äiti. Muistan, miten me pelasimme kaikenlaisia pulmapelejä, ja jos olin ahkera, sain luvan teroittaa kyniä isän veitsellä. Suurempaa mielihyvää minulle tosin tuotti, kun sain preparoida sillä ratisevia koppakuoriaisia.

Perheneuvostossa päätettiin, että minun kuului mennä Simbirskin kymnaasiin, ja päätös pantiin myös täytäntöön.

Muistan, millaisella vavistuksella ja pelolla, aikanaan aiheelliseksi osoittautuvalla, minä nousin ensimmäistä kertaa leveitä, kiiltäviksi hangattuja takorautaportaita ylös kaikuvaan juhlasaliin, jonka seinillä riippuivat keisareiden muotokuvat.

Enpä haluaisi uudestaan palautua siksi voipullista ja pipareista pulskistuneeksi suurisilmäiseksi lapsukaiseksi, joka öisin itki ilkeiden koiranleukojen ja julmien hissu-koiden kujeita. Ken ei lapsesta pitäen ole oppinut tulemaan toimeen toveripiirissä, se on poikaiässä tuomittu yksinäisyyteen ja viattomaan, pahaa tarkoittamattomaan ajojahtiin, ja hänen kohtalonaan on onkia kymnaasin teemukista vielä elossa oleva russakka, työntää jalat kalossiin, joihin on kaadettu kaljaa, ja kulkea huomaamatta

selässään roikkuvaa salakavalaa sylkiklimppiä. Sitä kaikkea ei edes muista.

Jouduin oitis myös opettajien epäsuosioon. Luoja varjele tekemästä venäläisille opettajille kysymyksiä – saat heti näsäviisaan maineen, ja se on meidän oppilaitoksissamme kaikkein viheliäisin kategoria.

Opastajistamme minulle tuli läheiseksi vain Ivan Ivanovitš Kozlov, eksaktien tieteiden opettaja. Meidän erikoinen yhteisymmärryksemme ei kuitenkaan rakentunut horjuville teoreemoille, ontoille luvuille ja muille abstrakteille käsitteille. Ivan Ivanovitš ei tuntenut minikäänlaista intohimoa omaan aineeseensa vaan siirsi kokonaan huolen meidän rakkautemme kasvattamisesta matematiikkaa kohtaan Voitahovskin harteille, antaen meidän pönttää omin päin päähämme pääkaupunkilaisen kiväärijunkkarin talmudia, joten kaikki nämä logaritmit ja binomit jättivät tuskin naarmuakaan minun aivoihini, joissa ei ilmennyt taipumusta eksakteihin tieteisiin. Asia oli niin, että Ivan Ivanovitš kirjoitti salaa runoja.

Salaisuuttaan hän ei paljastanut kenellekään, ei edes puolisolleen ja lapsilleen, joita hänellä taisi olla viisi tai kuusi. Muistan, miten hän kerran pysäytti minut hihasta tarttuen ja pyysi jotenkin oudolla äänellä, räpytellen vimmatusti silmiään – hermostuessaan hän aina räpyteli niitä – minua jäämään tuntien jälkeen kouluun. Minä jäin. Kurkistettuaan muutaman kerran käytävään hän lukitsi luokan oven sisältäpäin ja hiipi varpaisillaan minun luokseni.

– Minä näen, että te, Larionov, olette aivan erilainen kuin nuo toiset, hän alkoi sopertaa räpsyttäen touhukkaasti ripsiään. – Pelkään tosin, ettei teistä tule mitään

kunnollista, mutta haaveilija ja kaunokirjallisuuden ymmärtäjä teistä tulee.

Minä pudistin pelästyneenä päätäni.

– Tulee, poika, tulee.

Ja otettuaan minulta lupauksen, että se kaikki jäisi salaisuudeksi, hän alkoi kuiskuttaa värssyjään melkein suoraan korvaani, hukuttaen kasvoni kuumaan, tunkkaiseen hengitykseensä.

Nuo runot, jotka oli kirjoitettu aataminaikuiseen tyyliin, lastattu kirkkoslaavilaisuuksilla ja maustettu sulamattomilla riimeillä, olivat lähinnä kelvottomia. Mutta mitä siitä välitti tuo ihmisarka pojannappula, joka silloin jo katseli Ivan Ivanovitšia jumaloinnista hiestyneiden linssien läpi. Ilmeisesti minulla oli jo silloin silmälasit.

Sen jälkeen hän käski minut usein jäämään tyhjään luokkahuoneeseen muka tehtäviä tekemään. Me telkeydyimme sinne, ja Ivan Ivanovitš ryhtyi deklamoimaan silmäripset vilkkuen. Huomaamatta hän pääsi vauhtiin, alkoi lukea ääneen, jopa huitoi käsillään tahtia kuin olisi johtanut itse itseään, ja kerran hän lopetti huudahtaen pateettisesti ja polkaisten jalkaa, niin että paikalle juoksi talonmies Matvei, jolla oli toisessa silmässä kaihi, kuin siihen olisi siroteltu liitua. Ivan Ivanovitš parka säikähti ja aloitti seuraavalla kerralla kuiskaten, mutta pian hän taas unohti ja alkoi puhua täyteen ääneen, käsillä huitoen ja jalkaa polkien.

Ivan Ivanovitš kirjoitti enimmäkseen »oodeja» ja »mietelauseita». Hän ylisti isänmaata ja riemuitsi siitä että sai elää ja kuolla siellä, ja mietteet käsittelivät yleensä ihmiselon katoavaisuutta. Huutamaan, polkemaan jalkaa ja huitomaan käsillään hän rupesi aina päästyään siihen

kohtaan jossa oli kirjoittanut, että jälkeentulevat sittenkin aikanaan lukevat häntä ja arvostavat häntä ansionsa mukaan. Minä taisin tosiaan uskoa Ivan Ivanovitsiin, siihen että hän itse ilmestyisi tuleville sukupolville, sen tähden että taide on kuolematonta ja hänen runonsa elävät kauemmin kuin mikään muu maan päällä.

Päätettyään lukemisensa hän hyökkäsi joka kerta minun kimppuuni:

– No, kuinka on? Pidittekö siitä?

Koska en pystynyt ilmaisemaan ihastustani ja vavistustani enkä käsittänyt, miksi tämä ihmeellinen ihminen kysyy sitä minulta, pelkältä mitättömyydeltä, nyökyttelin vain ahkerasti päätäni, ja Ivan Ivanovitš kyseli yhä uudelleen:

– Ihanko totta te piditte? Sanokaa, pidittekö te todella?

Tällaisten täydentävien oppituntien jälkeen hän riensi kotiin puolison ja lasten luo – viisi niitä sittenkin oli – liihotellen Simbirskin lätäköiden ylitse kuin Foibos ainakin.

Minun ja Ivan Ivanovitšin yhteinen salaisuus sai aikaan, että minä opin vastaamaan toverien ilkeisiin metkuihin, siihen kaikkeen sylkemiseen, nipistelyyn, kamppaamiseen, selkään tönimiseen ja erittäin loukkaaviin haukkumanimiin, ylväällä hiljaisella halveksunnalla, ja se innosti minua etsimään kirjoista toverien korvikkeita.

Lomatkin minä vietin kirjan ääressä. Tunnen nytkin elävästi ihossani maaseudun kuumen painostavan puoli-päivän, ja sieraimia kutittaa hyllyssä seisoneiden kirjojen kirpeä, homeinen haju. Niinä päivinä, jolloin aurinko

Mihail Šiškin

Kaikkia odottaa sama yö

Venäläinen aatelismies Aleksandr Lvovitš Larionov kirjaa muistiin huomioitaan maailmasta, jota hän tarkkailee herkkävaistoisesti mutta johon hän ei tunne voivansa vaikuttaa. Larionovin tarina kartoittaa 1800-luvun Venäjää: Aleksanteri I:n kuoleman jälkeistä epävarmuutta sekä Nikolai I:n ankaraa hallintoa, kapinoita ja kansannousuja. Keisarikunnassa yksilö jää kolkon koneiston varjoon, eikä Larionov ole sen vapaampi vaikka näkeekin ympäristönsä muita kirkkaammin.

Ylistetyn ja palkitun venäläiskirjailijan esikoisromaani avaa tien hänen myöhempään tuotantoonsa: venäläisestä romaani-perinteestä ammentava teos tarkastelee yksilöä historian, velvollisuuksien ja omantunnon puristuksessa.

	 9 789510 525333	
www.wsoy.fi	84.2	ISBN 978-951-0-52533-3